

การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย*

The development of educational innovations of the Thai Shanghai

ปรัชญา บุตรสะอาด**

Pratya butsaad

พระสมพล ยสชาโต***

Phra Sompon Yasachato

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chonburi Sangha College

E-mail: butsaad16@gmail.com

Received: December 13, 2022

Revised: January 13, 2023

Accepted: January 13, 2023

บทคัดย่อ

การพัฒนานวัตกรรมคือการนำเอาสิ่งใหม่ที่จะอยู่ในรูปของสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาตัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้ว ให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ทั้งยังช่วยประหยัดเวลาและแรงงานได้ด้วย เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้พัฒนาการศึกษา จึงถือเป็นการบริหารแนวใหม่ในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้บริหารรู้จักวิธีการบริหารจัดการด้วยตนเอง นวัตกรรมที่นำมาใช้จะช่วยให้การศึกษาและการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เกิดแรงจูงใจในการเรียน ในแวดวงของการปฏิรูปการศึกษา จึงมีนักวิชาการคิดค้นรูปแบบกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนการบริหารจัดการทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้รวดเร็ว กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจและแสวงหาความรู้เพิ่มมากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การพัฒนา; นวัตกรรม; การศึกษา; คณะสงฆ์ไทย

* บทความนี้ได้พัฒนามาจากหนังสือสารนิพนธ์ ที่พิมพ์เผยแพร่ในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๕ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๘-๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕

** นายปรัชญา บุตรสะอาด Mr.Pratya butsaad อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** พระสมพล ยสชาโต Phra Sompon Yasachato นิสิตหลักสูตรดุสิตบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

Innovation is the introduction of new things that may be in the form of new inventions that have not been used before. Or is the development adapted from the original that already exists to be more modern and effective when using innovations, it will help to work better with higher efficiency and effectiveness. It also saves time and labor. When using innovation to develop education Therefore, it is regarded as a new type of management in educational institutions. For executives to know how to manage by themselves the innovations implemented will help education. And teaching and learning more efficient Learners can learn faster and be more effective than before. Motivated to study in the field of education reform Therefore, scholars have invented a teaching and learning process model. As well as educational management for quick learning Encourage learners to have interest and seek more knowledge effectively.

Keyword: development; innovation; study; Thai Shanghai

ความนำ

การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทของการศึกษาแห่งชาติ ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการศึกษา ที่มีการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ครอบครัว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรต่าง ๆ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ (มาตราที่ ๘ และ ๙) จากหลักการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับนี้ แสดงถึงการให้ความสำคัญแก่ชุมชน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น และหลักการดังกล่าวมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นในมาตรา ๔๐ ที่กำหนดให้มีกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระสงฆ์และ/หรือ ผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิ^๑

^๑ เยวภา ประคองศิลป์, ความจำเป็นของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://docs.google.com> [๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕].

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นพื้นฐานอันสำคัญของการพัฒนาและเป็นเครื่องชี้นำสังคม ผู้ที่ได้รับการศึกษาจึงเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในขณะนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าเรื่องสำคัญที่สุดในแวดวงการศึกษาของไทยก็คือการปฏิรูปการศึกษา เพราะในอดีตที่ผ่านมา การจัดการศึกษาของไทยไม่สามารถแก้ปัญหาของประเทศได้ และนับวันจะรุนแรงและสะสมปัญหาพอกพูนยิ่งขึ้นเนื่องจากการจัดการเรียนการสอนมีอยู่เฉพาะในห้องสี่เหลี่ยมแคบ ๆ ล้อมรอบ มีอาจารย์ซึ่งทำหน้าที่พูด นักศึกษามีหน้าที่รับฟัง และท่องหนังสือหรือยึดตำราเป็นหลัก ไม่สามารถเผชิญและแก้ปัญหาได้เพราะโลกแห่งวิชาในห้องเรียนกับโลกแห่งความเป็นจริงต่างกัน ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ กำหนดให้มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพโดยมีเป้าหมายในการพัฒนาให้เด็กเยาวชนและคนไทยเป็นคนดี มีคุณภาพ เป็นคนเก่ง คิดดี ทำงานได้ดี มีความเป็นไทย สามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์โลกและสังคมที่เปลี่ยนแปลง^๒

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของประเทศชาติ พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของการศึกษากว่าเดิม วัดเป็นแหล่งที่มาของการศึกษา พระภิกษุเป็นครูผู้สอนให้การศึกษาในด้านต่าง ๆ วัดจึงเป็นแหล่งพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย มาตั้งแต่อดีตกาลและมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาประชาชนในชาติให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอย่างสงบสุข อนึ่งสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา การปฏิรูปการศึกษาปัจจุบันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำพระพุทธศาสนา เข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยนำการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามาประยุกต์ให้สัมพันธ์ กลมกลืนกับวิชาต่าง ๆ ที่จัดให้มีการเรียนการสอนในด้านการศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ^๓

การบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แยกส่วนออกจากระบบการบริหารการศึกษาของชาติทำให้เกิดปัญหาทั้งด้านการจัดการ งบประมาณ การบริหารหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล คุณภาพการศึกษา คุณภาพของบุคลากรทางการศึกษาทั้งผู้บริหารและผู้สอน ตลอดจนสวัสดิการและความมั่นคงในอาชีพ และหลักสูตรการศึกษาไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน การศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นการจัดการศึกษาตามโบราณราชประเพณีโดยพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาจากภาครัฐยังไม่ครอบคลุม และไม่สอดคล้องกับค่าใช้จ่ายจริง

^๒ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, แนวทางการบริหารและจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^๓ อินตา ศิริวรรณ, นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์”, วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘), หน้า ๑๒.

เนื่องจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่มีกฎหมายรองรับ จึงเป็นภาระของผู้มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา คือ เจ้าอาวาส ที่ต้องจัดหางบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา จึงส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และไม่สามารถตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์และของชาติได้ผลจากสภาพปัจจุบัน การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ที่ไม่มีกฎหมายรองรับก่อให้เกิดปัญหาดังนี้

๑) ระบบการบริหารการศึกษาไม่เข้มแข็ง โดยเฉพาะการบริหารจัดการภายในวัด เพราะนโยบายการจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาส ถ้าเจ้าอาวาสไม่สามารถจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการศึกษาได้ วัดนั้นก็ต้องปิดสำนักสงฆ์ ไม่มีการเรียนการสอน

๒) การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนผิดเพี้ยนไปจากพระธรรมวินัย เนื่องจากพระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง

๓) ครูสอนและผู้เรียน จะหันเหไปศึกษาเล่าเรียนการศึกษารูปแบบอื่น ซึ่งมีกฎหมายรองรับอย่างถูกต้อง มีสวัสดิการ แรงจูงใจ และงบประมาณสนับสนุนอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การศึกษาของคณะสงฆ์ขาดบุคลากร ทั้งที่เป็นครูสอนและผู้เรียน ถือเป็นผลกระทบต่อการจัดการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัตกรรมการศึกษา

แนวความคิดเกี่ยวกับ “การพัฒนา” เริ่มมีมาตั้งแต่อดีตกาล ด้วยการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมดำรงชีวิตด้วยการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมแล้วมีการคัดเลือกผู้นำเพื่อดำเนินการพัฒนากลุ่มของตนเองเพื่อการอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ อันเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมา กระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังคงต้องมีการพัฒนากันอยู่ตลอดไป นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การกำหนดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาก็ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักคิดต่าง ๆ เป็นจำนวนมากด้วยเหตุดังกล่าวคำว่าพัฒนาจึงได้กลายเป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก เพราะจากการที่ประเทศต่าง ๆ ต้องประสบกับปัญหาจากสงครามจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาแนวทางและวิธีการเพื่อดำเนินการปรับปรุง ฟื้นฟู แก้ไขสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศของตนเอง จึงทำให้มีการนำคำว่าพัฒนาไปใช้ในหลายรูปแบบ กว้างขวางและแพร่หลาย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการเมืองและการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เป็นต้น ดังนั้น การนำคำว่าพัฒนาไปใช้ ก็มีความหมายแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ที่นำไปใช้^๔

^๔ พระมหาอภิชาติ ขยเมธี (ถาวร), “การพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีดีเด่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๙.

“การพัฒนา” ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุรูปแบบและในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

“การพัฒนา” ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

สรุป การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง การพัฒนาคือการทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การฝึกฝนอบรม

ความหมายของนวัตกรรม

คำว่า “นวัตกรรม” มาจากภาษาบาลีสันสกฤต คือ นว (ใหม่)+อตต (ตัวเอง)+กรม (การกระทำ) จึงสามารถแปลได้ว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเองหรือการกระทำของตนเองที่ใหม่ในทางการศึกษามีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของคำว่านวัตกรรม ไว้ดังนี้

กิริติ ยศยิ่งยง กล่าวว่า นวัตกรรม เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ คิดค้น พัฒนา สามารถนำไปปฏิบัติจริง และมีการเผยแพร่ออกสู่ชุมชน ในลักษณะเป็นของใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือของเก่าที่มีอยู่แต่เดิมแต่ได้รับการปรับปรุงเสริมแต่งพัฒนาขึ้นใหม่ให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ สามารถนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ได้^๕

ทิตินา แคมมณี กล่าวว่า นวัตกรรมหรือนวัตกรรม วงการศึกษา นำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำให้ใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำให้ใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อและเทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษา เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “นวัตกรรม” “นวัตกรรม” หรือ “Innovation” ที่นักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบายเอาไว้ว่า นวัตกรรม คือ สิ่งที่ทำให้เกิดผลในเชิงบวก เมื่อปฏิบัติสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม สามารถช่วยลดภาระด้านแรงงานและเวลาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรมนั้นจะปรากฏออกมาในรูปความคิด การกระทำ กระบวนการ หรือสื่อใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สอดคล้องกับหลักสูตรและสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาความสามารถของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๖

^๕ กิริติ ยศยิ่งยง, *องค์กรแห่งนวัตกรรม แนวคิด และกระบวนการ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

^๖ ทิตินา แคมมณี, *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๔๘๑.

Rogers's ให้ความหมายของ “นวัตกรรม” ว่า หมายถึง วัตถุ แนวคิด หรือพฤติกรรมที่มีความใหม่ในสายตาของบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ หมายความว่า สิ่งใดก็ตามที่สังคมหนึ่ง ๆ ยอมรับให้เป็นนวัตกรรมในสังคมของตน อาจจะไม่เป็นนวัตกรรมในสังคมอื่น ๆ หากสมาชิกในสังคมอื่น ๆ ไม่มองว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องใหม่^๓

Eon's กล่าวว่า นวัตกรรม หมายถึง ความพยายามของบุคคล ที่จะพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เดิมที่หลากหลายและ/หรือองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบ เพื่อปรับปรุงกิจกรรม กระบวนการ และผลงานต่าง ๆ ให้ดีขึ้นในมิติต่าง ๆ รวมทั้งให้เกิดการยอมรับและนำไปใช้อย่างแพร่หลายในแต่ละบริบทและสถานที่^๔

Rogers ได้สรุปว่า นวัตกรรม คือ ความคิด การกระทำ หรือวัตถุใหม่ ๆ ที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ อาจรับรู้ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่น ๆ ของการยอมรับในสังคม นอกจากนี้ Rogers ยังอธิบายถึงการพิจารณาว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นนวัตกรรม จะขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับเขา ฉะนั้น นวัตกรรมของสังคมใดสังคมหนึ่งอาจไม่ใช่ นวัตกรรมของสังคมอื่นก็ได้ ดังนั้น ความใหม่ของนวัตกรรมมี ๓ ลักษณะดังนี้

๑. สิ่งใหม่ที่ยังไม่มีใครทำมาก่อน
๒. สิ่งใหม่ที่เคยทำมาแล้วและถูกลืมเลิกไป และถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่เพราะเหมาะสม
๓. สิ่งใหม่ที่พัฒนามาจากสิ่งเก่าที่มีอยู่เดิม

สรุป นวัตกรรม เป็นกระบวนการของการพัฒนาความคิดใหม่ เป็นเครื่องมือที่สำคัญของผู้ประกอบการในการสร้างศักยภาพการแข่งขันในเชิงธุรกิจ และความมั่นคง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ หรือจากการสร้างชิ้นใหม่ รวมทั้งเป็นการพัฒนาขึ้นจากความรู้ใหม่

ความหมายของนวัตกรรมทางการศึกษา

“นวัตกรรม” เป็นการสร้างสรรค์ คิดค้น พัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้ว หรืออาจจะเป็นสิ่งใหม่ เพื่อที่จะนำสิ่งนั้นไปใช้ในการปฏิบัติจริง เผยแพร่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานได้ในบริบทของการศึกษา จะอยู่ในเรื่องของการบริหารจัดการทางด้านการจัดการศึกษา และการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน ทั้งนี้ อาจไม่ได้หมายถึง ตัวผลิตภัณฑ์อย่างเดียว อาจจะเป็นวิธีการหรือรูปแบบของการดำเนินงานหรือกระบวนการก็ได้^๕

^๓ Rogers, E. *Diffusion of Innovations*. 3rd ed, (New York: The Free Press, 1983).

^๔ Enos, J., *Invention and Innovation in the Petroleum Refining Industry, The Rate and Direction of Inventive Activity: Economic and Social Factors*. n.d. : (1962), 299-322.

^๕ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมของโรงเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.starfish.com> [๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕].

นวัตกรรมทางการศึกษาหมายถึง นวัตกรรมที่จะช่วยให้การศึกษาและการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เกิดแรงจูงใจในการเรียนด้วยนวัตกรรมเหล่านั้น และประหยัดเวลาในการเรียนการสอนได้อีกด้วย

นวัตกรรม กับ นวัตกรรมทางการศึกษา ไม่มีความแตกต่างกันในความหมาย เพียงแต่นำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้กับบริบททางการศึกษา โดยพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้ให้ความหมายของ “นวัตกรรมการศึกษา” ว่าหมายถึงความถึง แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน หรือการบริหารจัดการในรูปแบบใหม่ ซึ่งได้มีการทดลองและพัฒนาจนเป็นที่น่าเชื่อถือว่าจะสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการศึกษา และให้หมายรวมถึงการนำสิ่งดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาด้วย^{๑๐}

สรุป นวัตกรรมการศึกษา คือ สิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนหรือพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ แนวคิด รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาด้วยวิธีใหม่ ๆ อันหมายถึงความคิดริเริ่มที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล เชื่อกันว่าการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้องมีความแปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัดเพื่อทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

แนวคิดการพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนการสอน

นวัตกรรมเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรด้านต่าง ๆ ในเชิงธุรกิจ ได้แก่ ความอยู่รอด การเจริญเติบโต การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่และสมรรถนะหลัก ซึ่งนวัตกรรมไม่ใช่แค่การพัฒนาสินค้าใหม่เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับการลดต้นทุนการแสวงหาแนวทางการตอบสนองความต้องการของตลาด การยกระดับคุณภาพชีวิตและการสร้างคุณภาพเพิ่ม ปัจจุบันโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ข้อมูลข่าวสารมีอิทธิพลครอบงำโลก ทำให้คนตกอยู่ในอำนาจของวัตถุ^{๑๑} สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนและสังคมก็เปลี่ยนไป ส่งผลต่อจิตใจให้โน้มเอียงไปในทางที่ต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น ให้ความสำคัญเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ แสวงหาวัตถุมาเพื่อความสะดวกสบายมากกว่าที่จะแสวงหาความจริงคือธรรมชาติ ขาดการขัดเกลาจิตใจ^{๑๒} อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยมีวิสัยทัศน์

^{๑๐} ปภาวรินทร์ เรื่องประจวบกุล, “การสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.starfishlabz.com> [๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕].

^{๑๑} PhraThammapidok. IT Under the Culture of Wisdom Religion and The Era of Globalization, 5th ed. (Bangkok: Phutthatham Foundation, 1996).

^{๑๒} Phrarajadhammanithad, Buddhist Methods for Propagating Buddhism, (Bangkok: Mahamakuttarajavidyalaya Printing House, 1997).

เชิงนโยบายการพัฒนาประเทศ เรียกว่าไทยแลนด์ ๔.๐ ซึ่งเป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยวิสัยทัศน์ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” หรือเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม โดยนัยนี้ นิยามของ “นวัตกรรม” ในมิติด้านเป้าหมายของนวัตกรรม (The Target of Innovation) จำแนกได้ ๒ ประเภท ได้แก่

๑. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) คือ การพัฒนาหรือการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือวิธีการใช้แบบใหม่ ๆ ก็ดี รวมไปถึงการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ถือเป็นผลผลิตขององค์การหรือธุรกิจ โดยอาจอยู่ในรูปของตัวสินค้าหรือการบริการก็ได้

๒. นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) หมายถึง การประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิต และการทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด^{๑๓}

สรุป การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนถือว่ามีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของสำนักงาน หรือสถานศึกษาทุกระดับชั้น ขั้นตอนการบริหารจัดการ หรือการดำเนินการต่าง ๆ ของสำนักงาน หรือสถาบันการศึกษาจะต้องมุ่งสนองต่อความสำเร็จของผู้เรียนเป็นหลัก รวมถึงให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสำนักงาน และสถาบันการศึกษานั้น ให้ถึงเป้าหมาย

ความสำคัญของการพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนการสอน

นวัตกรรมมีความสำคัญต่อการศึกษาหลายประการในโลกยุคโลกาภิวัตน์ โลกมีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความก้าวหน้าทั้งทางด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ การศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากระบบการศึกษาที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเพื่อแก้ไขปัญหาทางการศึกษาบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมการศึกษาที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาทางการศึกษาในบางเรื่อง เช่น การพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย การผลิตและพัฒนาสื่อใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของมนุษย์ให้เพิ่มมากขึ้นด้วยระยะเวลาที่สั้นลง การใช้นวัตกรรมมาประยุกต์ในระบบการบริหารจัดการด้านการศึกษาที่มีส่วนช่วยให้การใช้ทรัพยากรการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง^{๑๔}

^{๑๓} Somme E. Innovation: Meaning Types and Importance to Entrepreneurship. *Journal of Business Administration Faculty of Commerce and Accountancy Thammasat University*. Vol. No.33 (128) (2010) : 49.

^{๑๔} วรวิทย์ จันทร์เทพย์, ความสำคัญของนวัตกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://pc1554144053.blogspot.com/> [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

ในการบริหารการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และเป็นตัวบ่งชี้ว่าการจัดการนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่ กล่าวว่าเป็นประสิทธิผลของสำนักงาน หรือสถาบันการศึกษานั้นถือเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของสำนักงาน หรือสถาบันการศึกษาให้การดำเนินการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของการจัดการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนโดยมีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีจิตใจเมตตา กรุณา รัก และเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ ตลอดจนมีความคิดที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม สามารถพึ่งตนเองและเป็นที่พักพิงของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้ และผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์กล่าวคือ เป็นคนเก่งเป็นคนดี งานการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเป็นงานที่ทำให้การบริหารสำนักงานสถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยถือว่างานด้านการบริหารการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นงานที่เกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนในเชิงคุณภาพและปริมาณ^{๑๕}

คุณลักษณะของนวัตกรรมทางการเรียนการสอน

๑. เป็นสิ่งใหม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนทั้งหมด เช่น วิธีการสอนใหม่ สื่อการสอนใหม่
๒. เป็นสิ่งใหม่เพียงบางส่วน เช่น ชุดการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ แต่ยังคงมีรูปแบบเดิมเป็นหลักอยู่
๓. เป็นสิ่งใหม่ที่ยังอยู่ในบูรณาการทดลองว่าจะมีประสิทธิภาพในการนำไปใช้อย่างไร
๔. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้บ้างแล้วแต่ยังไม่แพร่หลาย
๕. เป็นสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้ว แต่ไม่ค่อยได้ผล เนื่องจากขาดปัจจัยสนับสนุนต่อมาได้ปรับปรุงใหม่และทดลองใช้และเผยแพร่^{๑๖}

ประโยชน์ของนวัตกรรมทางการเรียนการสอน

ประโยชน์สำหรับผู้เรียน

๑. ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้ความสามารถของตนเอง ในการเรียนรู้อย่างเต็มที่
๒. ผู้เรียนมีโอกาสตัดสินใจเลือกเรียนตามช่องทางที่เหมาะสมกับความสามารถ
๓. ทำให้กระบวนการเรียนรู้ก้าวหน้าขึ้น
๔. ผู้เรียนมีอิสระในการเลือก
๕. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในทุกเวลา ทุกสถานที่

^{๑๕} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๑๖} เดชกุล มัทวานกุล, นวัตกรรมทางด้านการเรียนการสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.jokedarune.com/master/thesis/Education%20Innovation.pdf> [๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕].

๖. ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
๗. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้มากกว่าเดิมในเวลาเท่ากัน
๘. ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทั้งในแนวกว้างและแนวลึก
๙. ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักเสาะหาแหล่งการเรียนรู้
๑๐. ฝึกให้ผู้เรียน คิดเป็นและสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้

ประโยชน์สำหรับผู้สอน

๑. ทำให้ประสิทธิภาพของการสอนสูงขึ้น
๒. ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย
๓. ทำให้ผู้สอนมีเวลามากขึ้น จึงใช้เวลาที่เหลือในการเตรียมการสอนได้เต็มที่
๔. ทำให้กระบวนการสอนง่ายขึ้น
๕. ลดเวลาในการสอนน้อยลง
๖. สามารถเพิ่มเนื้อหาและจุดมุ่งหมายในการสอนมากขึ้น
๗. ผู้สอนลดเวลาสอนในชั้นเรียนเพราะบทบาทส่วนหนึ่งผู้เรียนทำเอง
๘. ผู้สอนสามารถแก้ปัญหาความไม่ถนัดของตนเองได้
๙. ผู้สอนสามารถสอนผู้เรียนได้เนื้อหาที่กว้างและลึกซึ้งกว่าเดิม
๑๐. ง่ายในการประเมิน เพราะการใช้เทคโนโลยี มุ่งให้ผู้เรียนประเมินตนเองด้วย^{๑๗}

สรุป การบริหารจัดการพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนการสอนถือเป็นการบริหารงานด้านการศึกษาที่สำคัญมากของงานระดับผู้บริหารสำนักงาน หรือสถาบันการศึกษา เพราะเกี่ยวกับการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดผลการประเมินผล รวมถึงการพัฒนาการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลถึงผู้เรียนโดยตรง

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย

ความเป็นมาของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย

การศึกษาของคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้น ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่วันเพ็ญเดือน ๘ ของปีที่ ๔๕ ก่อนพุทธกาล ขณะที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับรอยธรรมจักรด้วยการแสดงอัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดพระปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี จนได้บังเกิดพระอรหันต์ผู้ได้รับการพัฒนาจนข้ามพ้นขีดขั้นของการศึกษาทั้งปวงที่มีอยู่ในโลก มาสู่ฝ่ายโลกุตระเป็นท่านแรก นับจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เมื่อลองเปรียบเทียบจากนิยามของการศึกษาจะพบว่า มีนักการศึกษาได้ให้นิยามไว้

^{๑๗} เอกชัย ภูผา, นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/611163> [๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕],

หลากหลายแต่คล้ายคลึงกัน เช่น เฟลโต้ ได้กล่าวว่า การศึกษา คือ การค้นหาความจริงแท้ซึ่งเป็นสิ่งสากล เป็นสัจจะและมีความเป็นนิรันดร์ หรือ จอห์น ดิวอี้ นักการศึกษาสมัยใหม่ได้นิยามการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม การศึกษา คือ ขบวนการทางสังคม การศึกษา คือ ชีวิต ทางฝ่าย นักการศึกษาไทย ก็มองการศึกษาไม่ได้แตกต่างกันนัก โดยให้ความหมายว่า การศึกษา คือ ความเจริญงอกงามของชีวิต คือ กระบวนการกำจัดอริชชาสำหรับมนุษย์ เป็นการนำความกระจำสู่จิตและทำให้เกิดปัญญา จนกระทั่งการศึกษา คือ การทำให้มนุษย์เป็นผู้ถูกต้องและสมบูรณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งสติปัญญามีวิชาชีพและมนุษยธรรม ตลอดถึงการกำจัด ราคะ โทสะและโมหะ จากข้อมูลเหล่านี้อาจสรุปได้ว่า การศึกษา คือ การพัฒนาชีวิตให้เจริญงอกงามถึงขีดสุดด้วยการกำจัดราคะ โทสะและโมหะ เพื่อเข้าถึงความจริงแท้ซึ่งเป็นสัจจะ และมีความเป็นนิรันดร์ เมื่อมองการศึกษาโดยความหมายนี้ก็จะสามารถนำ สวมทับกับความหมายของการพัฒนาจนเข้าถึงโลกุตระในฝ่ายพระพุทธศาสนาได้อย่างมีเหตุมีผล ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาในพระพุทธศาสนาได้เริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่มีผู้สามารถพัฒนานตนเองจนเข้าถึง โลกุตระธรรมได้ ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็เป็นการรับรองคำกล่าวที่ว่า “ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งการศึกษา” เพราะศาสนาพุทธนั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากการศึกษานั้นเอง^{๑๔}

ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย

การจัดการศึกษาคณะสงฆ์ หมายถึง ระบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม, การศึกษาแผนกบาลี, การศึกษาแผนกสามัญศึกษา, และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในการจัดการศึกษา ให้พระภิกษุสามเณร มหาเถรสมาคมมีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาระบบการศึกษาแบบเดิม คือการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี แผนกธรรมจัดเป็น ๓ ชั้น แผนกบาลีจัดเป็น ๙ ชั้น แผนกธรรม ซึ่งสอนธรรมเป็นภาษาไทยมุ่งจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับพระภิกษุสามเณร

ระบบการศึกษาของสงฆ์ได้ถูกแยกออกจากระบบการจัดการศึกษาสำหรับประชาชน หรือระบบ การศึกษาของชาติ ถูกจัดให้อยู่ในความดูแลของกรมการศาสนาในสมัยก่อนหน้านั้นและมหาเถรสมาคม ด้วยเหตุที่ผู้เรียนอยู่ใน “ภิกขุภาวะ” แม้จะเป็นหลักสูตรเดียวกับการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป เช่น หลักสูตร พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โครงสร้างการบริหารการศึกษาเช่นนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาทางการศึกษา ของคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ตลอดมา “เนื่องจากการจัดการศึกษามีใช้ภาระหน้าที่หลักของกรมการศาสนา และมหาเถรสมาคมเหมือนเช่นกรมอื่น ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ หากพิจารณาโครงสร้างการบริหาร การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จะเห็นความแตกต่างระหว่างการจัดการศึกษาของฆราวาสและ การศึกษาสงฆ์อย่างชัดเจน เพราะในหน่วยงานระดับกรม ๑๔ หน่วยงาน ของกระทรวงศึกษาธิการ

^{๑๔} การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย, ความเป็นมา รูปแบบ และเป้าหมายการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://bubeeja.blogspot.com/2012/12/blog-post_5282.html [๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕].

เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจำแนกตามระดับอย่างชัดเจนถึงหน่วยงาน และเน้นเฉพาะการศึกษาของฆราวาส”^{๑๙} และรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับ ก็ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้เป็นส่วนเฉพาะต่างหากจากการศึกษาของประชาชน ในความเป็นจริงการศึกษาของคณะสงฆ์ควรเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาแห่งชาติและใช้หลักการในการจัดตามแนวทางการจัดการศึกษาที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติด้วย^{๒๐} การศึกษาของคณะสงฆ์ ที่พระภิกษุ สามเณร จะต้องเล่าเรียนศึกษา ค้นคว้า และ ทำความเข้าใจ มี ๔ ประการคือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการศึกษาวิชาความรู้ทางด้านศาสนาตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ เรียกว่าพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือที่เรียกกันว่านักธรรม มี ๓ ชั้น คือ นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์ไทย ที่เป็นหลักสูตรบาลีสำหรับพระภิกษุและสามเณร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษาหลักพุทธธรรมในพระไตรปิฎก ซึ่งได้จารึกเป็นภาษาบาลี และให้ได้เรียนรู้ภาษาพระพุทธรูป โดยเมื่อมีความเข้าใจในภาษาบาลีอย่างลึกซึ้งแล้ว ก็จะสามารถที่จะศึกษาค้นคว้าหลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง และนำไปถ่ายทอดในการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่ปรับปรุงจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบทางโลก ตั้งแต่ระดับมัธยม ๑ ถึงมัธยม ๖

๔. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มี ๒ สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฝ่ายมหานิกาย) และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ฝ่ายธรรมยุต) มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้รับการรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐและเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีสิทธิเท่าเทียมกับมหาวิทยาลัยอื่นของรัฐ สามารถจัดการเรียนการสอนได้ทั้งบรรพชิตและฆราวาส เช่นเดียวกับปริยัติธรรมแผนกสามัญ มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ รองรับ และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕ นอกจากนั้น ยังได้รับการรับรองว่าเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์ ตามหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี ๒๕๔๒ อยู่ในการดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ

^{๑๙} สมปอง มากแจ้ง, “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์”, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓๙.

^{๒๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี พุทธศักราช ๒๕๕๘ – ๒๕๖๒, (นครปฐม: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๘), บทนำ

ต่างจาก นักธรรม-บาลี ที่ยังขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม โดยมีแม่กองธรรมสนามหลวง และแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ทำหน้าที่กำหนดวัน/เวลา/สถานที่ สำหรับสอบและตรวจข้อสอบเท่านั้น แต่ไม่มีส่วนช่วยในการจัดการเรียนการสอน ไม่มีการปรับปรุงหลักสูตรใด ๆ ยังคงยึดหลักสูตรเดิมที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงปรับปรุงไว้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ ที่ยังคงเน้นการท่องจำ สอบปีละครั้ง ไม่มีการวัดผลประเมินผลทั้งผู้เรียนและผู้สอนในระหว่างภาคเรียน

ปัญหาของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยแผนกธรรม-บาลี

ปัญหาหลัก ๆ ที่มหาเถรสมาคมไม่เคยแก้ไข หรือทำให้เป็นระบบคือการไม่มีหลักสูตรแกนกลางทั้งนักธรรมและบาลี โดยเฉพาะบาลี ที่ไม่มีการจัดทำภาษาไทยที่ใช้ในการแปลภาษาบาลี แม้ทุกสำนักจะใช้ตำราภาษาบาลีเล่มเดียวกันทั่วประเทศ แต่กลับไม่มีตำราแปลเป็นภาษาไทยที่เป็นหลักสูตรเดียวกัน กลายเป็นการเอื้อผลประโยชน์ให้กับกลุ่มเอกชนบางรายที่ทำหนังสือแปลมาขายให้สำนักเรียนทั่วประเทศ สร้างภาระทั้งค่าจ้างครู ค่าจัดซื้อจัดหาหนังสือ และค่าดูแลนักเรียนให้เป็นภาระของเจ้าสำนัก การศึกษานักธรรม-บาลี ยังจำเป็นต่อโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ เพราะพระนักปกครองในระบบของมหาเถรสมาคม และระบบการเลื่อนสมณศักดิ์ ต้องมีวุฒินักธรรม-บาลีคอยกำกับ ทำให้คณะสงฆ์เองยังต้องรักษาระบบการศึกษานี้ไว้

อีกปัญหาของการศึกษาของคณะสงฆ์ คือคุณภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และไม่สามารถตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์และของชาติได้ ก่อให้เกิดปัญหาดังนี้ คือ ความไม่เป็นเอกภาพ ไม่มีระบบ ไม่เป็นระเบียบ หลักสูตรที่มีอยู่ก็เก่าแก่ ล้าสมัย ไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน เข้ากับคนรุ่นใหม่ได้ยาก อีกทั้งขาดทั้งงบประมาณ ขาดแคลนครูบาอาจารย์ ขาดบุคลากรทางการสอนขาดมาตรฐานทางวิชาการ และขาดอุดมการณ์

และปัญหาที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งคือ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ ที่ยังคงคุ้นชินกับแนวทางการเรียนรู้แบบเดิม สอนแบบบรรยาย เน้นเนื้อหา เน้นการท่องจำความรู้และฝึกทักษะสำเร็จรูปและวัดผลประเมินผลในส่วนของเนื้อหา มากกว่าการวิเคราะห์ เน้นการสอบปรนัย หลักสูตรมีเนื้อหาเยอะ ผู้เรียนต้องท่องจำไปสอบ ทำให้ไม่ได้ฝึกการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัยอย่างเป็นระบบ ผู้เรียนมีโอกาสนำความรู้และฝึกฝนความคิดริเริ่มน้อยมาก คนเก่งคือคนที่สามารถสอบผ่านหรือสอบเข้าศึกษาต่อ ทำให้การสอนไม่ได้เน้นแนวคิด ขาดการบูรณาการเชื่อมโยงกับสภาพที่เป็นจริง

การพัฒนานวัตกรรมกับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย

แม้ว่าปัจจุบันนี้ การศึกษาในวงการคณะสงฆ์ได้พลิกโฉมหน้าไปอย่างมาก โดยได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีก ไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและบาลีเท่านั้น แต่ได้

เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญ และ มหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้าน “นวัตกรรมการศึกษา” มาใช้ในการบริหารจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์ ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น ที่สำคัญเป้าหมายของคณะสงฆ์จะต้องมีพันธกิจและวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยให้ชัดเจน จับต้องได้และก็ได้เดินไปถึงภายในระยะเวลาที่กำหนดและทันทั่วทั้งการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาบริหารจัดการด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ ทำให้เกิดวิธีการใหม่ ๆ ที่ดีต่อการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรมและบาลี เช่นการใช้สื่อที่เหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ประกอบการสอน การใช้สื่อสตัทพ์อุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาการเรียนการสอน ซึ่งมีวิธีสอนที่หลากหลายย่อมกระตุ้นความสนใจของพระสงฆ์ผู้เรียนนักธรรมและบาลีได้เป็นอย่างดี ผู้บริหารคณะสงฆ์จะต้องเร่งพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ควรปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัย ใช้ตำราเอกสารประกอบการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่สอน ทั้งนี้สื่อที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนช่วยให้ผู้เรียนมีความสนใจ เข้าใจและเรียนรู้เนื้อหาได้ดีขึ้น

แนวทางการพัฒนาวัตกรรมการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม-บาลี

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ ๒๑ จากระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมไปเป็นทุนนิยมอุตสาหกรรมข้ามชาติ ที่มีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและการบริหารจัดการในระดับที่สูงกว่า เน้นการผลิตสินค้าและบริการไฮเทคแบบอัตโนมัติที่ใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เพิ่มขึ้น สถาบันการศึกษาหลายแห่งได้เริ่มมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อสร้างความพร้อมในการพัฒนาผู้เรียนสู่อนาคตในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างไป จากความเข้าใจที่เคยเชื่อกันในวงการศึกษาว່ว่าผู้เรียนต้องเรียนรู้จนเข้าใจคล่องแคล่วจึงจะนำไปใช้งานได้ การที่จะพัฒนาการศึกษาทั้งระบบโดยใช้นวัตกรรมการศึกษาซึ่งหมายถึงการทำให้ใหม่สร้างใหม่หรือการดัดแปลงจากสิ่งใด ๆ แล้วทำให้การศึกษาหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกิดผลต่อการเรียนรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดแก่ผู้เรียน เกิดแรงจูงใจในการเรียนนั้นต้องประกอบด้วยสิ่งที่ยั่งยืนใหม่เป็นที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ เพื่อปรับปรุง พัฒนา แก้ไขปัญหาการศึกษาทั้งระบบตั้งแต่การบริหารการศึกษา หลักสูตร การเรียนการสอน วิธีการสอนและการประเมินผล ทั้งนี้ จากมาตรา ๖๗ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒ ที่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรมการศึกษา คือ การที่รัฐส่งเสริมให้มีการพัฒนาการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ที่มีคุณค่า จึงได้มีการพัฒนาวัตกรรมการศึกษาที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาทั้งในรูปแบบการศึกษาวิจัย การทดลอง ปัจจุบัน นวัตกรรมที่นำมาใช้ส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับนวัตกรรมด้านสื่อการเรียน

การสอนเท่านั้น ในความเป็นจริงยังมีนวัตกรรมการศึกษาด้านอื่น ๆ เช่น นวัตกรรมด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการบริหารจัดการ เป็นต้น^{๒๑}

ในด้านการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยทั้งแผนกนิกกรรมและบาลี โดยเฉพาะผู้รับผิดชอบด้านการศึกษา (แม่กองทั้ง ๒ แผนก) ควรให้ความสำคัญกับการนำนวัตกรรมการศึกษา มาพัฒนาปรับปรุงในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. นวัตกรรมด้านหลักสูตร ปรับปรุงหลักสูตรนิกกรรมและบาลี พัฒนาหลักสูตรที่หลากหลายให้มีลักษณะเป็นสหวิชา (Multidisciplinary) หลักสูตรจะเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพราะเป็นการสรุปแนวคิดรวบยอดของปรัชญา หลักการและโครงสร้างทางการจัดการศึกษา ที่มีเป้าหมายชัดเจนว่าจะจัดการศึกษาไปทางไหน อย่างไรและจะเกิดผลอะไร ผู้สอน ผู้เรียนต้องเตรียมตัวอย่างไรบ้าง

๒. นวัตกรรมด้านการจัดการเรียนการสอน ปรับปรุงและคิดค้นพัฒนาวิธีสอนแบบใหม่ ๆ ที่สามารถตอบสนองการเรียนรายบุคคล ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนแบบมีส่วนร่วม หรือการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต การวิจัยในชั้นเรียน เน้นการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาไม่เน้นการจดจำ ข้อมูลฝึกทักษะให้ผู้เรียนรักในเรื่องการอ่าน การค้นคว้าหาความรู้ รู้จักการประเมิน ตีความวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาใช้ด้วยตนเอง สามารถอธิบาย ถ่ายโอนใช้งานได้

๓. นวัตกรรมสื่อการสอน จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์เครือข่ายและเทคโนโลยี โทรคมนาคม ควรนำศักยภาพของเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้ในการผลิตสื่อการเรียนการสอน เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ตัวอย่าง นวัตกรรมสื่อการสอน ได้แก่ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) มัลติมีเดีย การประชุมทางไกล ชุดการสอน วิดีทัศน์แบบมีปฏิสัมพันธ์

๔. นวัตกรรมด้านการประเมินผล ควรทำการรื้อล้างระบบการท่องจำ การสอบปีละครั้ง การวัดผลประเมินผลที่เน้นการจำเนื้อหาเป็นหลัก เพราะเป็นวิธีที่ล้าหลัง ควรใช้วิธีการประเมินการปฏิบัติงานหรือการประเมินการทำงานตามสภาพจริง เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ประเมินอย่างสร้างสรรค์ สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

๕. นวัตกรรมด้านการบริหารจัดการ การใช้นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารสนเทศมาช่วยในการบริหารจัดการเพื่อการตัดสินใจของผู้บริหารการศึกษา (กองธรรมสนามหลวง และกองบาลีสนามหลวง) ให้มีความรวดเร็วทันเหตุการณ์ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก นอกจากนั้นในส่วนองระดับนโยบายควรปรับระบบการบริหารจัดการจากส่วนกลาง กระจายอำนาจการบริหาร อำนาจความ

^{๒๑} วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ, ปิยะนันท์ พริ้งน้อย, “นวัตกรรมการศึกษาในการพัฒนาทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารร่มพญักษ์, มหาวิทยาลัยเกริก ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม, ๒๕๕๙) : ๖๗-๖๘.

รับผิดชอบให้คณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่งเสริมให้พระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เข้าร่วมบริหารจัดการร่วมรับผิดชอบมากขึ้นกว่ารูปแบบเดิม ๆ โดยมีระบบการคัดเลือก การประเมินผลงานแบบ ๓๖๐ องศา ความเป็นอิสระ คล่องตัวบนเกณฑ์มาตรฐานที่สอดคล้องกับศักยภาพและความพร้อม ส่งเสริมการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย และเปิดช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ทั้งในรูปแบบสื่อการเรียนการสอน การประเมินผล การเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ กับท้องถิ่นเพื่อให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้นเพื่อมุ่งให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามปรัชญาแนวคิดที่มุ่งผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งสร้างสรรค์ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองทั้งด้านองค์ความรู้ ทักษะ ความสามารถตามสติปัญญาของแต่ละคน โดยผ่านสื่อเทคโนโลยี นวัตกรรมการศึกษาที่หลากหลาย มีการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้สอน ให้ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างวิธีการเรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ อย่างแท้จริง

สรุป

จากคำนิยามหรือความหมาย นวัตกรรม จะพบว่านวัตกรรมเป็นแนวคิดในการปฏิบัติแบบใหม่ที่จะก่อให้เกิดผลที่ดียิ่งขึ้นกว่าเดิมทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม นอกจากนั้นแล้ว นวัตกรรมยังหมายถึงความสามารถในการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้จริงอีกด้วย

นวัตกรรมกับการพัฒนาการศึกษา ถือเป็นการบริหารแนวใหม่ในสถานศึกษา และโดยอย่างยิ่ง การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เพื่อให้ผู้บริหารรู้จักวิธีการบริหารจัดการด้วยตนเอง นวัตกรรม จึงเป็น การปฏิบัติและการกระทำสิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมให้ดียิ่งขึ้น แปรจากเดิมซึ่งก็อาจจะเป็นความคิด วิธีการ อุปกรณ์ และเมื่อนำมาใช้งานก็ทำให้งานมีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น ผู้บริหารจึงจำเป็นต้อง มีความรู้ ความเข้าใจ ในเครื่องมือที่จะใช้ในการบริหารจัดการนวัตกรรม ซึ่งในการพัฒนาการศึกษาไปสู่เป้าหมาย ผู้บริหารจำเป็นต้องนำนวัตกรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหาร และให้บุคลากรในองค์กรอบรมเรื่องการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ รวมถึงเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เข้ามามีบทบาท ทางสังคมด้วย ดังนั้น การบริหารจัดการจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้น ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยและบริบทต่าง ๆ อีกมากมายหลายประการ ผู้บริหารและบุคลากรจะต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม สามารถปฏิบัติเป็น ถ่ายทอดได้ และสามารถรองรับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บรรณานุกรม

- กิริติ ยศยิ่งยง. **องค์กรแห่งนวัตกรรม แนวคิด และกระบวนการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- ทิตนา แคมมณี. **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๖๐.
- พระมหาอภิชาติ ชยเมธี (ถาวร). “การพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีดีเด่น”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ. ปิยะนันท์ พร้งน้อย. “นวัตกรรมการศึกษาในการพัฒนาทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑”. **วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก**. ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม. ๒๕๕๙
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. **แนวทางการบริหารและจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการศึกษามหาวิทยาลัยพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พุทธศักราช ๒๕๕๘-๒๕๖๒**. นครปฐม: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๒.
- สมปอง มากแจ้ง. “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์”. **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๒.
- อินตา ศิริวรรณ. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. “การศึกษาแนวทางพัฒนากิจการศึกษามหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์”. **วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม. ๒๕๕๘).
- Enos, J. **Invention and Innovation in the Petroleum Refining Industry**. The Rate and Direction of Inventive Activity: Economic and Social Factors. n.d. (1962): 299-322.
- Phrarajadhammanithad. **Buddhist Methods for Propagating Buddhism**. Bangkok: Mahamakuttarajavidyalaya Printing House, 1997.
- PhraThammapiyadok. **IT Under the Culture of Wisdom Religion and The Era of Globalization**. ⁵th ed. Bangkok: Phutthatham Foundation, 1996.
- Rogers, E. **Diffusion of Innovations**. ³rd ed. New York: The Free Press, 1983.

Somnuek E. “Innovation: Meaning Types and Importance to Entrepreneurship”. **Journal of Business Administration Faculty of Commerce and Accountancy Thammasat University**. Vol.No.33 (128) (2010): 49.

การพัฒนานวัตกรรม. แนวทางการพัฒนานวัตกรรมของโรงเรียน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.starfish.Com> [๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕].

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. ความเป็นมา รูปแบบ และเป้าหมายการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://bubeeja.blogspot.com/2012/12/blog-post_5282.html [๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕].

เดชกุล มัทวานกุล. นวัตกรรมทางด้านการเรียนการสอน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.jokeda-rune.com> ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕.

ปภาวรินทร์ เรืองประจวบกุล. การสร้างนวัตกรรม เพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาทางการศึกษา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.starfishlabz.com> ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๓.

เยาวภา ประคองศิลป์. ความจำเป็นของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://docs.google.com> ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕.

จิรธรณ์ จันทรเทพย์. ความสำคัญของนวัตกรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://pc1554144053.blogspot.com> ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

เอกชัย ภูผา. นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/611163> ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕.